

STJEPAN VUKUŠIĆ

USPOREDBE DVAJU NOVOŠTOKAVSKIH NAGLAŠAVANJA IMENICA SREDNJEG RODA

Pri dozreloj svijesti o potrebi nove sistematizacije naših naglasaka i naglasnih promjena, u ovom se radu zasad ostaje na Daničićevu tipološkom gledištu. Nije to posljedica nemogućnosti da se predloži podjela na tipove inherentna naglasnom sustavu, već je posrijedi težnja da se svima koji se zanimaju za hrvatsku naglasnu normu, a posebno proučavateljima što na neki način ipak nose okvire Daničićeve podjele pruži lakši pristup uočavanju individualnosti zapadnog novoštokavskog naglašavanja.¹ Tipologija je tu samo za nuždu, a sva je pažnja usmjerena na same naglaske i naglasne promjene, dakle na ono što se zbilja tiče bića jezika. Usustavljivanje će se izvršiti onda kad se bude znalo što se usustavljuje, tj. kad se ovlada ukupnošću hrvatskih novoštokavskih naglasnih osobina i njihovih međusobnih odnosa.

Za ovaj su rad podatke dali sljedeći informanti: Ivan Svetić, nastavnik iz Gospića, Ivan Zoričić, profesor iz Pakova Sela kod Drniša, Viborka Jurčević, magistar iz Makarske, Ivan Jakovljević, student iz Posušja, Božo Mašić, student iz Kongore kraj Duvna, i Stjepan Vukušić, profesor iz Stinice kod Senja.² Oni u ovom radu predstavljaju ZNSN. Budući da je to naglašavanje dijasistem u smislu Brozovićeve sistematike idiomā,³ razumije se da bi trebalo utvrditi prosjek naglašavanja svih zapadnih novoštokavskih govora i skupinā govora kako bi se potpuno utvrdilo ZNSN kao jezgra hrvatske naglasne norme. To, međutim, prelazi snage

¹ U daljem se tekstu zapadno novoštokavsko naglašavanje označuje siglom ZNSN.

² Informanti se u nastavku bilježe početnim slovom svoga mjesta, a iznimka je informant iz Posušja, koji se bilježi slovom O da bi se razlikovao od P, tj. od Pakova Sela. Budući da sam informanta iz Kongore našao kad je ovaj rad već bio gotov, njegove ću leksičke naglaske unijeti u tekst, a o njegovim tipološkim odredbenicama izvesti zaključak na kraju.

³ D. Brozović, Standardni jezik, str. 14.

pojedince, ali je sigurno i to da svaki izvorni govornik nosi konstante sustava svoga naglašavanja, gdješto natrunjene heterogenim utjecajima, i to u leksiku, a vrlo malo u tipologiji. Treba dakle izvornoga govornika ovdje shvatiti u nešto proširenom smislu: on jest školovan, ali zadržava svoje startno naglašavanje zbog otpornosti prozodijskih distinktivnih obilježja na utjecaj izvana. Uostalom, taj utjecaj ovdje i nije znatniji jer osjetan dio propisane naglasne norme nije u hrvatskom jeziku ni zaživio osim u glumaca i spikera. Uzme li se sad u obzir da u ovom radu imamo podatke ne jednoga, nego šestoro informanata, a svi su izvorni govornici zapadnih novoštokavskih prostora Like, Dalmacije, zapadne Hercegovine, zapadne Bosne i Hrvatskog primorja, onda je sigurno da su utvrđene tipološke odredbenice imenica srednjeg roda u ZNŠN. Novi će radovi to potvrditi, donoseći nove leksičke naglasne inačice iz ovoga najvećeg hrvatskog, novoštokavskog dijalekta.

Rezultati istraživanja imenica srednjeg roda mogu se ovako sažeti:

I. Daničićovo naglašavanje⁴ i ZNŠN, dakle dva naglašavanja koja se u ovom radu uspoređuju, imaju zajedničke opće naglasne norme: broj i kakvoća naglasaka, mjesto naglasaka i zanaglasnih dužina općenito. Te opće norme određuju oba naglašavanja kao novoštokavska. Ipak ZNŠN ima u imenica muškog roda četiri a u imenica srednjeg roda tri naglasna tipa (po drugoj bi tipologiji imenice tih sedam tipova mogle ići u jedan tip) što potiru opće pravilo: da silazni naglasci ne mogu biti u sredini riječi. Naime, u svih je spomenutih tipova po ZNŠN u genitivu množine dugosilazni naglasak u sredini riječi: počētākā, Dalmatīnācā, parlamentārācā, čuturoispīlācā;⁵ iskūstāvā (GPMO), prijatēljstāvā (GPMO), povjerenīštāvā (GPMO). Činjenica da na području ZNŠN te i takve imenice idu i u dva tipa s uzlaznom intonacijom mnogo ne mijenja na stvari jer je tip s dugosilaznim naglaskom najprošireniji.

II. Od pedeset Daničićevih tipova imenica srednjeg roda dvanaest je tipova koji u DN i ZNŠN imaju jednake tipološke naglasne odredbenice i jednaku raspodjelu imenica u tipove.

III. Dvadeset je i osam tipova jednakih po tipološkim odredbenicama, a različitih po raspodjeli imenica.

IV. Tri su tipa s manjim tipološkim razlikama i različitom podjelom imenica.

V. Sedam je Daničićevih tipova kojih nema u ZNŠN.

VI. Četiri su tipa u ZNŠN kojih nema Daničić.

VII. DN i ZNŠN razlikuju se u određenoj mjeri i po prenošenju naglasaka na proklitiku.

I. Budući da o prvoj točki ovoga sažetka više nije potrebno govoriti, prelazi se na drugu.

⁴ U daljem se tekstu Daničićovo naglašavanje označuje siglom DN.

⁵ To je utvrđeno u članku Usporedbe dvaju novoštokavskih naglašavanja imenica muškog roda na *ø*, Jezik 23, str. 112, 113.

II. Jednake su tipološke odredbenice i iste su riječi u tipu

A) Jednakosložna promjena

1. rúdničīšte⁶ (3)⁷
2. motòvioce (3)
3. preoblàčilo (6)
4. vodèničīšte (6)⁸
5. manastīrište (4)

B) Nejednakosložna promjena

1. blīzne—blīzneta (6)⁹
2. kònjče—kònjčeta (6)
3. vīžle—vīžleta (6)
4. jedīnče—jedīnčeta (5)¹⁰
5. djèvōjče—djèvōjčeta (5)
6. Prnjávōrče—Prnjávōrčeta (6)
7. bedèvijče—bedèvijčeta (6)

III. Jednake su tipološke odredbenice, a različite su riječi u tipu

A) Jednakosložna promjena

1. dnò¹¹

U ZNŠN imenica tlò (koje nema u Daničića) i donekle imenica zlò mijenjaju naglasak kao dno, tj. imaju množinu:

NAV tlà (svi)

zlà (svi)

G tálā (PMOS), tálā (G)

zálā (GPS), zálā (PMO)

⁶ Radi lakšeg snalaženja, uzimlje se uvijek za tip Daničićev primjer iz njegova Pregleda sadržaja ako se naglašavanje dotične riječi podudara u obje akcentuacije. (V. Srpski akcenti, str. IX i X)

⁷ Ovdje se u zagradi navodi samo broj informanata, a ne njihova mjesta jer dotični Daničićevi tipovi ne mijenjaju naglasak, pa su zapravo posrijedi leksički akcenti.

⁸ Ako informanti koju nepoznatu riječ drugačije naglašavaju, to se može zanemariti. U pravilu je manji broj potvrda u imenica manje čestote. Dio riječi koje navodi Daničić, a one ne žive u jeziku informanata, ostavljen je po strani jer nepoznatu riječ informant naglašuje po asocijaciji što je izazove sadržaj ili izraz nepoznate riječi, pa to u naglasnom smislu ništa ne potvrđuje.

⁹ Iznimno je u ZNŠN dīvce—dīvceta i dīvca, množ. dīvca—dīvčā—dīvcima i dīvca—dīvčā—dīvcima.

¹⁰ Što se tiče tog tipa, Daničić je dosta nejasan. On kaže da su imenice ovog tipa »samo s nastavkom t, i akc. im ostaje bez promene«. A dalje uz isti tip dodaje: »Rekao bih da se u svima pad. menja ´ na ´ npr. čeljāde : čeljādeta (tako je i u ZNŠN, op. S. V.); živīnče : živīnčeta (u ZNŠN: živīnče—živīnčeta, op. S. V.); ali za celo ne znam.« (Srpski akcenti, str. 73) I sad nije jasno: mijenjaju li tako svoj naglasak samo te dvije imenice ili i sve ostale, ili pak nijedna jer Daničić kaže da to ne zna. Zbog te nejasnoće ostaje tip jedīnče—jedīnčeta na ovom mjestu. Valja samo dodati da u ZNŠN, osim imenice čeljāde—čeljādeta, zbirno čeljād, sve druge imenice zadržavaju u jednini svoj naglasak, a u množini imaju zbirnu imenicu: jēdinčād... Vokativ se malo govori i koleba se: jedīnče i jēdinče.

¹¹ Imenica stklò, sklo, cklo, koju tako navodi Daničić, javlja se danas samo u liku stàklo i ima množinu: stàkļa—stakálā—stàklīma. Uopće, navode se samo riječi što po ZNŠN ne idu u dotični Daničićev tip.

Vidi se da P ima naglasnu dvostrukost u genitivu množine imenice zlo. Razumije se da imenica dn̄ kao natuknica tipa ima množinu: dn̄—dānā—dn̄ima (GPMOS). Inače zavisni se padeži, osim od imenice zlo, malo govore, a živa je tendencija da se ne umetne nepostojano a, pa se čuje genitiv množine dn̄, rjeđe tl̄a.

2. zl̄ato

U ZNSN: gr̄ožde (6), gv̄ožde (6), s̄aće (4), sn̄oplje (4), st̄ado (6), s̄uđe (4), ūlje (3), z̄elje (4), z̄rnce (5).

3. kr̄aljevstvo

U ZNSN: blaženstvo (3), bl̄aženstvo (3), n̄aličje (6), pričēšće (4), pr̄oštvo (4), pučanstvo (4), r̄as̄elje (6), r̄askōšje (6), r̄askrižje (6), z̄ačelje (6), z̄apl̄eće (6), z̄aprūde (5). Samo u ZNSN:¹² búbalo (6), dávalo (6), gátalo (6), kúsalo (5), pričalo (6), súkalo (6).¹³

4. zdr̄avl̄jice

U ZNSN: Đakovo (6), Kr̄aljevo (5), Ūzice (5), z̄abrežje (4). Samo u ZNSN: Ḡerovo (5), J̄urjevo (5), M̄irovo (4).

5. k̄andilo

U ZNSN: b̄escijenje (6), b̄espūće (5), bl̄atište (6), cj̄epalo (5), čekalo (5), bogatstvo (6), dúhalo (6), dv̄orište (5), ḡodište (5), gr̄adište (3) i gr̄adište (3), Ḡusinje (6), kl̄epalo (3), kúsalo (6), l̄ovište (6), násljedstvo (6), ògn̄jište (6), p̄odgrađe (4), P̄okūplje (5), P̄otisje (5), p̄otkūplje (5), r̄aspūće (4), st̄opalo (3), s̄udište (5), súkalo (6), t̄rkalo (4), ūlište (4), ūlište (2).

6. ōlovo

U ZNSN: b̄arilo (5), d̄espotstvo (3) i desp̄otstvo (2), gr̄lašće (3) i ḡlašće (3), l̄azila (5), srd̄ašće (3) i s̄rdašće (3), s̄un̄ašće (3) i sun̄ašće (3), súsjedstvo (5), s̄ž̄anjstvo (5), v̄ojvodstvo (6).

7. rasúlo

U ZNSN: bič̄alje (5), dj̄ev̄erstvo (4), đ̄av̄olstvo (5), j̄estiva (6), l̄ak̄omstvo (4), sj̄ečivo (6), starj̄estvo (4), v̄es̄elje (4), vr̄aḡolstvo (3), zl̄očinstvo (5).

Po DN imenice koje idu u tip rasúlo ne mijenjaju svoga naglasaka. Daničić, naime, uz taj tip ništa ne govori o mogućnosti umetanja nepostojanog a. Kako se ipak u imenica na -stvo takvo a umeće, one u genitivu množine mijenjaju dugouzlazni u dugosilazni ili zadržavaju naglasak nominativa jednine u svim padežima jednine i množine: čud̄ašt̄av̄a (GPMO), druḡarst̄av̄a (GPMO), isk̄ust̄av̄a (GPMO), odnošno čud̄ašt̄av̄a (S), druḡarst̄av̄a (S), isk̄ust̄av̄a (S). Kad bi u Daničića u tih imenica bilo nepostojano a, on bi imao prenesen naglasak: čud̄ašt̄av̄a, druḡarst̄av̄a,

¹² Znači da tih imenica Daničić nema u tom tipu.

¹³ Pogrdnice na -lo kad znače osobu, obično su dvorodne u našim priručnicima. Po jezičnom osjećaju naših informanata one su obično srednjeg roda.

iskustāvā. To se daje zaključiti po ovomu mjestu u Gramatici Tome Maretića: »Tako je i u Daničića svjedočanstvā (i Karadžić ima genitiv množine bez nepostojanog a, op. S. V.), (...), ali u njega ima i svjedočanstāvā.«¹⁴ Međutim, dugouzlazni naglasak nominativa jednine ili na istomu mjestu neprenesen dugosilazni naglasak čvrsta je konstanta ZNŠN. Dakle: drugārstāvā (GPMO), iskústāvā (GPMO), junāštāvā (GPMO), odnosno drugārstāvā (S), iskústāvā (S), junāštāvā (S). Tako je i u imenica s većim brojem slogova: prijatēljstāvā (GPMO), ravnatēljstāvā (GPMO), povjerenīštāvā (GPMO), neprijatēljstāvā (GPMO), odnosno prijatēljstāvā (S), ravnatēljstāvā (S), povjerenīštāvā (S), neprijatēljstāvā (S). Zato držim da treba u hrvatskom književnom jeziku normirati to naglašavanje sa živom podlogom. Dugouzlazni bi naglasak imao prednost radi čuvanja općih novoštokavskih naglasnih norma po kojima silazni naglasci ne mogu biti u sredini riječi. Onom tko bi rekao da se naglasak može prenijeti protiv se naglasna praksa najvećeg dijela zapadnonovoštokavskog prostora. Mjesto i dužina naglasaka pretežniji su od njegove intonacije. Stoga u većine zapadnih novoštokavaca postoji jednak otpor protiv prenošenja toga naglasaka kao i protiv prenošenja naglasaka u imenica muškog roda tipa početak: u ZNŠN uvelike preteže neprenesen naglasak počētākā, Dalmatīnācā, parlamentārācā, sveučilištārācā, odnosno počētākā, Dalmatīnācā, parlamentārācā, sveučilištārācā.¹⁵ Treba na kraju reći da imenice na -stvo, zbog opisane odredbenice, sa stajališta ZNŠN idu u posebne tipove.

8. vretèno

U ZNŠN: bjelānce (6), božānstvo (4), brašānce (6), kàncelo (5), Kàštela (6), klubāšce (4), leđāšca (6), ogrēblo (4), pisāmce (5), rebārce (6), sedlāšce (5), vlakānce (6), žumānce (6).

Imenica bjelānce naglasno se ponaša kao i imenice na -stvo, tj. ima genitiv množine bjelānācā (GPMO), odnosno bjelānācā (S). Tako i: brašānce, klubāšce, leđāšca, pisāmce, rebārce, sedlāšce, vlakānce, žumānce...

DN

G. mn.: krilācā (od kriòce), rēbārācā

ZNŠN

krīlācā (GPMO), krīlācā (S), rēbārācā (GPMO), rebārācā (S)

9. násēlje

U ZNŠN: pāpērje (6)

10. prūćice

U ZNŠN: dvōrište (4) i dvōrište (2), zbdōrište (6).

¹⁴ Tomo Maretić, Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika, str. 162.

¹⁵ Vidi bilješku 5.

11. dŕvĕće

U ZNŠN: cĕkvište (4), đanište (6), gãrište (6), hĕpište (4), koljĕnce (6), lŭkãvstvo (3) i lukãvstvo (3), nŕĕĭšte (5), pŕjjište (4), primŕrje (6), prŕrŭĕje (6), prŕĕĕlje (6), rĕpište (6), sãjmište (4), trenŭce (6), zãbŕĕĕ (6), zãgŕrje (6), zŕbŕište (6).

DN

G. mn.: kŕlenãĕ (od kŕlĕnce)

ZNŠN

koljĕnãĕ (GPMO), koljĕnãĕ (S)
od koljĕnce

12. vãrivo

U ZNŠN: brdãŕce (4), grlãŕce (3), jezŕrce (5), psetãnce (3),¹⁶ sŭmrãĕje (3), tŭĕinstvo (4), znãmĕnje (3), ŕĕninstvo (4).

13. djĕvojaŕstvo

U ZNŠN: igumãnstvo (6).

14. Smĕderevo

U ZNŠN: ãpostolstvo (4), pramãljeĕe (5), vlasteŕstvo (4). Samo u ZNSN: Bŕokovo¹⁷ (6), Kŭterevo (6), Tŭderevo (6).

15. Dragãĕevo

U ZNŠN: bezãkŕnje (4), Kŭdiljevo (4).

16. zelĕnilo

U ZNŠN: Kãlipolje (6), krŕŕopŭĕe (3), navŕjalo (6), nazŕvalo (6), nŕvo-rŕĕe (3), poĕŕvalo (6), pramãljeĕe (5), pregŕbalo (5), prĕkorŭĕe (4), srĕdo-pŕŕŕce (6), stãrosvatstvo (4), Sŭvopolje (5), zŕmovište (4).

17. pokoljĕnje

Po ovom Daniĕiĕevu tipu idu u ZNŠN ĕtverosloŕne glagolske imenice svrŕenih glagola: izdahnŭĕe, neumŕjeĕe, uskrŕnŭĕe itd., a sve ostale imenice, tj. one na -stvo idu u tip dostojãnstvo, koji u ZNŠN ima drugaĕiju tipoloŕku odredbenicu: dugosilazni, odnosno nepromŕjenjen dugouzlazni naglasak u genitivu množine, npr. dostojãnstãvã (GPMO) i dostojãnstãvã (S). Tu bi Daniĕiĕ jamaĕno imao dostŕjãnstãvã kad bi pomiŕljao te imenice s nepostojãnim a.

18. rãzbojŕište

U ZNŠN i: nãpojŕište (5), zãrukãvlje (5). Tih dvŕju imenica nema u tom Daniĕiĕevu tipu.

19. pŕbratŕmstvo

U ZNŠN: koritãŕce (4), nãpojŕište (4), pŕjutãrje (4), povjesãmce (5), rãzbojŕište (6), zãrukãvlje (5).

¹⁶ Rijetke su u naŕih informãnãta u porabi imenice na -ance, -ence, a mjesto njih su ĕeste one na -ãŕce, -eŕce.

¹⁷ Ako se imenica i podudara naglasno s Daniĕiĕevim tipom, ali je u njega nema, navodi se da bi joj se utvrdio naglasak.

20. mäterinstvo

Samo u ZNŠN: igumānstvo i sve imenice takva naglasaka što odstupaju od Daničićevih tipova zelènilo i evāndelje.

21. evāndelje

U ZNŠN: đanovište (3), grèbenište (4), izobilje (6), jàlovīnje (6), jàlov-ljēnje (6), milošđe (5), đbiljēžje (6), Pòdunāvlje (6), Pòmorāvlje (6), prāskozòrje (5), starješinstvo (3), šàtorište (4), vašarište (2) i vašarište (2), vòdokršće (5).

Kako se vidi, u tom Daničićevu tipu ostaje svega nekoliko imenica, i to zato što ZNŠN izbjegava naglasak na spojnomo samoglasniku *o* u složenicama.

22. krvoprolíce

Sa stajališta ZNŠN u taj Daničićev tip idu četverosložne glagolske imenice svršenih glagola: oslobođenje, osvjedočenje, zadovoljēnje ...

Imenica neprijateljstvo, jedina u tom Daničićevu tipu uz imenicu krvoprolíce, po ZNŠN ide u novi tip, koji u genitivu množine s nepostojanim *a* ima promjenu dugouzlaznog u dugosilazni ili zadržava dugouzlazni: neprijateljstāvā (GPMO), neprijateljstāvā (S). Tu bi Daničić imao neprijateljstāvā (kad bi uzeo u obzir nepostojano *a*). Imenice neprijateljstvo, povjereništvo, vizionārstvo, zagovorništo idu dakle u poseban tip.

B) Nejednakosložna promjena

1. déte, tj. dijéte—djéteta

U ZNŠN: biče—bičeta (4), švāpče (3); brāvče—brāvčeta, kúmče (zbirno kumčād) (4), Nijémče (4), srńče (4), svínjče (4), vrāńče (5), brēńče—brēńca (jednakosložna) (5), tako i zvóńce (3), dērlē—dērlēta (6), tāne—tāneta (2), tāne—tāneta (2).

2. siròče—siròčeta

U ZNŠN: stakálce—stakálca (4), žumāńce—žumāńca (4). Budući da su imenice bjelāńce, stakalce, žumance u zapadnom dijalektu jednakosložne, one s obzirom na to i na svoju naglasnu promjenu idu u tip drugārstvo.

3. Prépòljče, tj. Prijépòljče—Prijépòljčeta

U ZNŠN: Bāčvāńče (3), bivòlče (3).

4. pāstòrče—pāstòrčeta

U ZNŠN: bārīlče (6), Cīgāńče (4). Navodeći u ovom tipu imenicu nēvrijeme, Daničić kaže da »u drugim padežima nije ni u običajū«¹⁸ Sa stajališta zapadnog dijalekta i drugi su padeži posve obični: nēvremena, nēvremenu itd., a u množini nevremēna—nevremēnā—nevremēnīma.

5. Arnāuče—Arnāučeta

U ZNŠN: Bēograče (5), knjìgonošče (4). Kako u Daničića nema takva tipa, posrijedi je sa stajališta ZNŠN poseban tip.

¹⁸ Srpski akcenti, str. 74.

6. Hèrcegòvče—Hèrcegòvčeta

Od onih imenica koje Daničić navodi u ovom tipu informantima je živa samo Hèrcegòvče. A pored nje imenice (kojih nema Daničić): gòvedārče, kàludērče, Sàrajèvče.

IV. Različite tipološke pojedinosti i različita podjela imenica u tipove

A) Jednakosložna promjena

1. víno

U imenica tog tipa S ima dugouzlazni i kad se umeće nepostojano *a*: písāmā, kúmstāvā. Ostali informanti imaju písāmā, kúmstāvā kao i Daničić. Kasnije će se pokazati da je trebalo istaknuti uzlaznu intonaciju u genitivu množine iako se ona javlja samo u S.

U ZNŠN: rúno (5)

DN	ZNŠN
G. množ.: krilācā (od krílce)	krílācā (GPMO), krílācā (S)

2. bílo

U ZNŠN: brātstvo (5), kmětstvo (5), slòvo (4), ūšće (4), vòce (5), zřno (4).

DN	ZNŠN
Množ. NAV gřla, mjěsta, pòlja	gřla, ¹⁹ mjěsta, pòlja (6)
G gřlā, mjěstā, pòljā	gřlā, mjěstā, pòljā (6)
DLI gřlima, mjěstima, pòljima	gřlima, mjěstima, pòljima (6)
G masālā, klubākā	māsālā (6), klùpākā (6)

B) Nejednakosložna promjena

1. gòveče—gòvečeta

2. U ZNŠN: dèrište—dèrišta (6), jānješce—jānješca (5), jārešce—jārešca (5).

DN	ZNŠN
Množ. NAV prèzimena	prezimèna (svi)
G prèzimēnā	preziménā (svi)
DLI prèzimenima	prezimènima (svi)

V. Daničićevi tipovi kojih nema u ZNŠN

A) Jednakosložna promjena

1. sèlo

DN	ZNŠN
Množ. NAV sěla	sěla (svi)
G sělā	sělā (svi)
DLI sělima	sělima (svi)
	Kao selo u ZNŠN idu: pero, čelo, pleće.
G bėdārā, rėbārā, sėdālā	bedārā (svi), rebārā (GPMO), sedālā (svi)

¹⁹ Dvojica razlikuju: gřla—gřlā—gřlima (tjelesni organ), gřla—gřlā—gřlima (stoka).

Vidi se da u tom Daničićevu tipu, koji zapravo ima dvije različite naglasne odredbenice, postoje na strani ZNŠN likovi množine: sèdla—sedá-lā—sèdlima. Tako i: dobro, sredstvo, staklo, veslo. Uz to su u ZNŠN, za razliku od Daničićeva tipa, ovi naglasci u pojedinim riječima: ókno (4), ókce (4), grótló (4), kòplje (5), lǝtò (6), jǝdro (6).

2. bezočánstvo

Budući da u naših informanata nisu žive riječi bezočánstvo (govore: bèzočnòst), vrataòca (govore: vratašca) ni blagovònje, a druge imenice na -stvo svi osim jednoga (G) naglašavaju dugouzlaznim akcentom: čovje-čanstvo (5), svjedočanstvo (5), veličánstvo (5), vladičanstvo (5), ulazi u taj tip po ZNŠN samo imenica vlasteòstvo, koja odstupa od Daničićeva tipa Šmèderevo. Kako je to jedina imenica takva naglaska, nije se za nju otvarao tip.

3. nezákōnstvo

Ta riječ nije živa u naših informanata, a u Daničića je jedina u tipu, pa se može sa stajališta ZNŠN uzeti da taj tip ne postoji. Doduše, u taj se tip mogu uvrstiti brojne glagolske imenice npr. dovǝjǝnje, preskákǝnje, uživǝnje itd., ali ne bi bilo korisno glagolske imenice razvrstavati u tipove kad su pravila o njihovu naglasku vrlo jednostavna.

B) Nejednakosložna promjena

1. názime—názimena

Kako ta imenica nije u porabi kao ni riječ napršče, a samo su te dvije imenice u dotičnom tipu, uzimlje se da tip ne postoji.

2. ždrǝbešce—ždrǝbešceta

Tipa nema jer su po jezičnom osjećaju navedenih informanata sve imenice tog Daničićeva tipa koje su u porabi, jednakosložne promjene: jǝnješce—jǝnješca, ždrǝbešce—ždrǝbešca (i jǝrešce—jǝrešca).

3. Sǝrajevče—Sǝrajevčeta

U Daničića je samo ta imenica u tipu, a svi informanti osim jednoga imaju na prvom *e* zanaglasnu dužinu, pa se može reći da ni taj tip ne postoji.

4. govedǝrče—govedǝrčeta

Tri informanta imaju samo gòvedǝrče, kǝluđǝrče, a ostala trojica dubletne likove s prevagom lika gòvedǝrče, pa držim da je taj tip na samom rubu sustava. Nekoliko Daničićevih riječi informanti ne upotrebljavaju.

VI. Tipovi ZNŠN kojih nema Daničić

A) Jednakosložna promjena

1. drugǝrstvo

Genitiv množine drugǝrstǝvǝ (GPMO), drugǝrstǝvǝ (S). Tako i: čudaš-tvo, divljaštvo, iskustvo, junaštvo, pijanstvo, poslanstvo . . .

2. dostojánstvo

Genitiv množine dostojánstävā (GPMO), dostojánstävā (S). Tako i: bogomoljstvo, činovništvo, čovječanstvo, dobročinstvo, kapetanstvo, nevaljalstvo, poglavarstvo, prijateljstvo.

3. neprijatéljstvo

Genitiv množine neprijatéljstävā (GPMO), neprijatéljstävā (S). Tako i: povjereništvo, vizionarstvo, zagovorništvo.

B) Nejednakosložna promjena

1. Bëograče—Bëogračeta

Tako i knjigonošče.

VII. Razlike u prenošenju naglasaka na proklitiku

Određene razlike u prenošenju naglasaka proizlaze iz činjenice da posrijedi nije isti tip u oba naglašavanja.

DN

ù grôžđe (grôžđe)
ù gvôžđu (gvôžđe)
sà sělā (gen. množ. sělā)
òd Dúnava (Dùnavo)
dò Dúnava
prèko Dúnava
òd slova, dò slova

ZNŠN

ù grožđe (grôžđe) (6)
ù gvožđu (gvôžđe) (6)
sa sělā (gen. množ. sělā) (5)
od Dúnava (Dùnāv) (6)
do Dúnava (6)
preko Dúnava (6)
od slòva, do slòva (4)

U stanovitim je slučajevima nemoguće prenijeti naglasak jer se u oba naglašavanja radi o obliku s uzlaznim naglaskom.

DN

prekò ramēnā

ZNŠN

preko raménā (6)

Moglo bi se misliti po tom Daničićevu primjeru da se tako prenosi i u genitivu množine imenica brème, vīme, ime, sjeme, sljeme, tjeme, a to sigurno nije tako.

Dio razlika potječe odatle što se u ZNŠN nerado prenose naglasci koji su nastali akcenatskom promjenom od kojeg uzlaznog naglasaka.

DN

òd govēdā
iz písāmā

prekò písāmā

prekò kolēnā

ZNŠN

od gòvēdā (gòvedo) (4)
iz písāmā (GPMO), iz písāmā (S)
(písmo)

preko písāmā (GPMO), preko písāmā (S)

preko kòljēnā (kòljeno) (5)

U brojnim se slučajevima naglasak u ZNŠN ne prenosi ili se različito prenosi.

DN

ù plāndištu
 bèz dānā
 zà vremena
 pò vremenu
 prèd stadom
 òd čuda
 nà sedalu
 nà koljivo
 nà ročište
 zà materinstvo
 zà pastōrče
 òd pastōrčeta
 ù nevrēme
 nà kola
 pòd kola
 ù kolima
 ispod lišća
 pòd ždrebe

ZNSN

u plāndištu (5)
 bez dānā (6)
 za vrēmena (5)
 po vremenu (5)
 pred stādom (4)
 od čūda (5)
 na sjēdalu (5)
 na kōljivo (5)
 na rōčište (5)
 za māterinstvo (6)
 za pāstōrče (6)
 od pāstōrčeta (6)
 u nēvrijēme (6)
 nā kola (5)
 pòd kola (5)
 ù kolima (4)
 ispod lišća (5)
 pòd ždrijēbe. (5)

Naglasci informanta iz Kongore kraj Duvna unose u naglašavanje imenica na -stvo i na -ce od tri i više slogova novi, treći akcenatski tip. U tog informanta genitiv množine takvih imenica glasi: čūdāštāvā, drūgārštāvā, jūnāštāvā, žūmānācā. Istina, i u njega je dosljedno silazni, nepromijenjeni naglasak u genitivu množine imenica koje su u nominativu jednine četverosložne: prijatēljstvo—prijatēljštāvā, zatim: dobročīnštāvā, poglavārštāvā, ali se u imenica s jednim slogom više opet pojavi preneseni naglasak: povjerēništāvā, a kraj toga i vizionārštāvā. Uz to mu se u svim primjerima čini prirodan preneseni naglasak. Iz tog se da zaključiti da se na području ZNSN tri naglasna tipa natječu za mjesto u književnoj normi. To me navelo da istražim koji je od njih najviše utjecao na hrvatsku uporabnu normu. Budući da se i u tipovima imenica muškog roda vrābac, počétak, Dalmatīnac, parlamentārac i čuturoispīlac radi zapravo o istoj akcenatskoj pojavi, uključio sam u istraživanje i takve imenice. U tu sam svrhu skupio podatke od 17 informanata, među kojima su i štokavci iz Moslavine i Slavonije, i čakavci iz Istre i Dalmacije, i kajkavci iz Zagreba i Hrvatskog zagorja. Evo rezultata:

drūštāvā (11), drúštāvā (5)²⁰
 iskūštāvā (8), iskúštāvā (7), iskūštāvā (1)
 prijatēljštāvā (6), prijatēljštāvā (9), prijātēljštāvā (0)
 povjerēništāvā (6), povjerēništāvā (4), povjerēništāvā (1)
 vrābācā (12), vrābācā (3)
 počētāk (7), počétākā (8), pòčētākā (2)

²⁰ Naglasci informanata, različiti od onih što su ovdje sustavni, nisu uzeti u obzir.

Dalmatīnācā (8), Dalmatīnācā (7), Dalmatīnācā (2)
parlamentārācā (8), parlamentārācā (6), parlamentārācā (2)
sveučilištārācā (7), sveučilištārācā (7), sveučilištārācā (1)

Bez obzira na mali broj slučajeva prenošenja naglaska, bilo bi opravdano i tom tipu ostaviti primjereno mjesto u hrvatskoj naglasnoj normi. I na kraju valja dodati da bi nova leksička građa (koje nema u Daničića ni u ovom radu) donekle pomakla raspored dijelova u koje su razmještene imenice srednjeg roda. No ovaj je rad tek dionica na putu do potpuna sustava.

Zusammenfassung

VERGLEICH ZWEIER NEUŠTOKAVISCHER AKZENTUATIONSTYPEN BEI SUBSTANTIVISCHEN NEUTRA

In dieser Arbeit werden zwei neuštokavische Akzentuationen von Neutra verglichen — die westliche und diejenige von Daničić. Daničićs typologischer Standpunkt wird hier nur deswegen beibehalten, damit man die Ähnlichkeiten und Unterschiede leichter wahrnimmt und die Individualität der westlichen neuštokavischen Akzentuation deutlicher bemerkt. Daničićs Akzentuation und die westliche Akzentuation haben hauptsächlich gemeinsame allgemeine Akzentnormen, die diese zwei Akzentuationen als neuštokavisch bestimmen. Die Unterschiede zwischen ihnen bestehen in der Verteilung der Substantiva auf Akzenttypen, dann in der Typologie selbst und der Akzentübertragung.

Alle diese Ähnlichkeiten und Unterschiede wurden in der Schriftsprache gebildeter Redner festgestellt, die den westlichen, jüngeren ikavischen Dialekt als Startsprache haben. Das bestätigt wiederum den anfänglichen Gedanken, daß das Akzentsystem dieses größten kroatischen Dialektes in die Schriftsprache übertragen wurde und daß es sich hier durch die Vielzahl seiner Träger sowie durch seinen starken Einfluß auf die Redner anderer kroatischer Ortssprachen und Dialekte als Kern der usuellen Norm der kroatischen Schriftsprache festgesetzt hat.